УДК 314.1. 331.5

Шерман О.М., д.політ.н., доц., Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ДЕМОГРАФІЧНА І ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА

Однією з актуальних проблем, породжених глобальними суспільними трансформаціями і науково-технічним прогресом, є проблема старіння населення. Протягом практично усієї історії людства середня тривалість життя не перевищувала 45-50 років, а численні епідемії (у тому числі пандемії), війни, природні катаклізми нерідко зменшували її вдвічі. Ще на початку XX століття людина, що досягла 80-85-річного віку, вважалася майже довгожителем і була величезною рідкістю. І лише після Другої світової війни розвиток медицини, підвищення загального рівня життя, соціальна політика призвели до збільшення середньої тривалості життя у найбільш розвинених країнах світу, яка поступово збільшилася до 70-75, а потім і до 80 років. Іншими словами, у країнах «золотого мільярду» та тривалість життя, яка сто років тому була унікальною, тепер стала масовою. При цьому одночасно з старінням населення виникла і набуває все ширших масштабів інша проблема – зниження народжуваності.

Існує помилкова думка, що проблема старіння населення виникла на межі тисячоліть, тобто порівняно нещодавно. Насправді ж вона була усвідомлена світовою спільнотою ще на початку 1980-х років. 1982 року Генеральна Асамблея ООН провела першу Всесвітню асамблею з проблем старіння, яка підготувала Віденський міжнародний план дій, що складався з 62 пунктів і закликав до конкретних дій стосовно медицини, соціального захисту, житлового будівництва та інших аспектів життєдіяльності соціуму, призначених для його найстарших членів. Також було наголошено на необхідності збору та аналізу даних демографічних та соціологічних досліджень.

Подальші десятиліття довели слушність і далекоглядність ініціаторів проведення першої Всесвітньої асамблеї з проблем старіння. 2002 року в

Мадриді відбулася друга Всесвітня асамблея з проблем старіння, яка прийняла Політичну декларацію і Мадридський міжнародний план дій щодо проблем старіння в якості основи для розробки міжнародної політики у XXI столітті. Його автори звертають увагу на наступні важливі складові ситуації, що склалася:

1) демографічні зміни є надзвичайно глибокими: скоріш за все, ми більше ніколи не побачимо суспільств, схожих у демографічному плані на суспільства минулого: з кількісно переважаючою молоддю і невеликою часткою людей похилого віку;
2) процес старіння населення не має аналогів в історії людства;
3) старіння населення — глобальне явище, яке стосується чи буде стосуватися кожного у будь-якому кутку земної кулі;
4) старіння населення вже впливає на всі сфери повсякденного життя людини і цей вплив матиме місце і в майбутньому [1] .

Однак, хоча й демографічні тенденції й є спільними для всіх країн світу, очевидно, що наслідки його, насамперед економічні, будуть різними для багатих розвинених країн і для країн «другого» і «третього світу». Серед найбільш актуальних проблем у сфері економіки, викликаних старінням населення, науковці виокремлюють зміну структури попиту, зміну обсягу і структури заощаджень, зменшення пропозиції праці за значного збільшення потреби у бюджетних ресурсах внаслідок зростання частки пенсіонерів [2]. Тобто потреба у фінансах, які йтимуть на виплату пенсій, буде дедалі збільшуватися, а податкові надходження до бюджету будуть дедалі меншими, оскільки зменшиться частка працюючих. Зменшаться й показники валового національного продукту. За умови збереження існуючих тенденцій рано чи пізно постане проблема браку робочих рук. І якщо у виробничій сфері цей дефіцит до певної міри можна буде компенсувати за рахунок автоматизації виробничих процесів, то в сфері обслуговування проблема залишиться. А саме сфера обслуговування у старіючому суспільстві стане однієї з провідних галузей: адже люди похилого віку потребують догляду і допомоги, бо нездатні

через вік і хвороби подбати про себе. У традиційному суспільстві тягар обслуговування осіб похилого віку лягав на плечі великої сім`ї, але в постіндустріальному на це розраховувати не доводиться.

Одним із варіантів зниження демографічного навантаження на працездатне населення вважають підвищення пенсійного віку. Наприклад, у США вік виходу на пенсію дорівнює 67 рокам як для чоловіків, так і для жінок. Але, вивчаючи закордонний досвід, варто аналізувати його комплексно: у тих же США середня тривалість життя чоловіків – 75 років, а жінок – майже 80 [3]. У той час в Україні середня тривалість життя для чоловіків – це 65,2, для жінок – 75,5 [4]. За таких умов підвищення пенсійного віку означатиме, що середньостатичний українець матиме всі шанси так і померти – на робочому місці, зекономивши державі пенсійні кошти. На нашу думку, оптимістичні припущення на кшталт «підвищення пенсійного віку в Україні, швидше за все, буде супроводжуватись збільшенням тривалості життя» [4] являють собою не науково обґрунтований прогноз, а спробу видати бажане за дійсне.

Отже, навіть побіжний огляд економічних проблем, пов'язаних зі старінням населення, дозволяє зробити висновок: їх вирішення повинно відбуватися з урахуванням демографічних і соціокультурних особливостей певного суспільства і являти одну з ланок в системі заходів, спрямованих на системне оздоровлення економіки.

Література:

1. Старение населения: факты и цифры : [Електронний ресурс]// Официальный сайт ООН. – Режим доступу: http://www.un.org/russian/conferen/ageing/facts.htm
2. А. Кудрин. Старение населения и угроза бюджетного кризиса / А. Кудрин, Е. Гурвич : [Електронний ресурс]// Вопросы экономики. – 2012. – №3. – Режим доступу: http://akudrin.ru/upload/iblock/6a6/kudrin.pdf.
3. Чому американці живуть менше за британців: [Електронний ресурс]//Бі-Бі-Сі. – 2011. - 11 липня. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/07/110711_americans_life_expectancy_rl.shtml.
4. Середня тривалість життя в Україні зросла до 70 років : [Електронний ресурс]//Обозреватель. – 2011. – 28 жовтня. – Режим доступу: http://ukr.obozrevatel.com/news/serednya-trivalist-zhittya-v-ukraini-zrosla-do-70-rokiv.htm.